

ASTRAEA

Een uitgave van de Stichting Vrouwengeschiedenis
van de Vroegmoderne Tijd

Jaargang 17, no.3, dec. 2007
ISSN 1 384-8550

Van de voorzitter

Marjolein van Dekken heeft afscheid genomen als voorzitter van de SVVT; in de vorige Astraea heeft ze dit op deze plaats toegelicht. Dat we het jammer vinden, spreekt vanzelf. Maar we zijn vooral blij voor haar dat ze nu in alle rust haar proefschrift kan afronden. Namens alle SVVT-leden danken we Marjolein voor haar inzet en betrokkenheid en wensen we haar een prachtige wetenschappelijke carrière.

Als kersverse (ad interim) voorzitter mocht ik in die functie op 29 november het eerste exemplaar van deel 6 in de Amazonereeks van Amsterdam University Press in ontvangst nemen. In diezelfde reeks is eerder door ons oud-bestuurslid Pim van Oostrum een aantal hoogtepunten gepresenteerd uit 't leven van de 18de-eeuwse Juliana Cornelia de Lannoy; het is een boek dat ik u van harte kan aanbevelen. Deel 6 heet Geschrift eener bejaarde vrouw, van Elisabeth Bekker en Agatha Deken. Het is bewerkt door prof.em. André Hanou.

Op de studiemiddag van 16 november jl. was Hanou gastspreker, evenals Leontine Kuijvenhoven. Verderop in deze nieuwsbrief vindt u het verslag van deze geslaagde middag in de voormalige pastorie in Middenbeemster.

Ook kunt u het resultaat lezen van de enquête, die door een groot aantal SVVT-leden is ingevuld. In de komende tijd gaan we aan de slag met de vele, vaak zeer bruikbare suggesties. We zijn optimistisch genoeg om te denken dat daardoor meer leden, en hopelijk ook jonge aanwas, op onze studiemiddagen meedoen aan het uitwisselen van onderzoekservaringen op het terrein van vrouwengeschiedenis.

Het is op dit moment nog niet zeker of het financieel jaarverslag in deze nieuwsbrief geplaatst kan worden, maar dan vindt u het in de eerstvolgende Astraea, evenals de uitnodiging voor de studiemiddag in april of mei.

Tot slot wenst het hele SVVT-bestuur al haar leden een goed 2008.

Netty van Megen

(Voorlopig) Financieel Jaarverslag 2006

Abonnees

Per 31 december 2006 hebben we 84 abonnees.

Daarvan hadden per 31-12-2006 63 leden de contributie over 2006 voldaan en 13 leden hebben hun contributie over 2004 en/of 2005 nog niet betaald.

Van 19 mensen verwachten we nog abonnementsgeld.

We hebben 2 ruilabbonementen, met Nederlands Genootschap Vrouwenstudies en met Historica. In vergelijking met 2005 is het aantal abonnees met 6 gedaald; echter, zoals uit bovenstaande blijkt zijn er zeer veel leden die na meerdere aanmaningen nog niet betaald hebben; soms ook blijken adressen zelfs niet meer te kloppen. Deze langdurig niet betalende of niet meer traceer-bare leden zijn/worden uit ons bestand verwijderd. Dat levert in totaal al een ledenvermindering van 9 leden op.

Financieel jaaroverzicht 2006

Inkomsten

Abonnementen	
Nieuwsbrief	€ 893,50
Donaties	€ 15,00
Inkomsten	
Studiemiddagen	€ 0,00
Diversen	€ 629,00
(overschrijving van plusrekening)	
Jubileumdag	€180,00
Jubileumbundel	€ 500,70
Saldo vorig jaar	€ 522,69
Totaal:	€ 2740,89

Uitgaven

Porti	€ 0,00
(onderdeel nieuwsbrief en uitnodigingen)	
Nieuwsbrief	€ 431,78
Uitnodigingen	€ 44,90
Bestuurskosten	€ 193,31
Studiemiddagen (2)	€ 146,19
Kantoor-	
benodigdheden	€ 0,00
Jubileumdag	€ 216,20
Jubileumbundel	€1450,00
Totaal	€ 2482,29

Saldo giro 31/12: € 222,61

(in dit bedrag zijn nog extra afschrijvingen uit december verwerkt zie afschrift 1, d.d. 05-01-2007).

Saldo spaarrekening € 0,77

Totaal vermogen € 223, 38

De leden die nog niet contributie hebben betaald, ontvangen binnenkort een betalingsverzoek. Wordt daaraan niet tijdig aan voldaan, dan zal de SVVT niet langer de nieuwsbrief en uitnodigingen van de studiedagen aan hen toesturen totdat het openstaande bedrag is voldaan.

SVVT-Nieuws

De enquête

Naar aanleiding van de uitslag van de enquête heeft het bestuur besloten om enkele veranderingen door te voeren. Het is gebleken dat veel leden het erg druk hebben en niet altijd tijd vrij kunnen maken op de vrijdagmiddag voor onze bijeenkomsten. Wij hebben besloten om van drie terug te gaan naar twee bijeenkomsten per jaar, waarvan een op de vrijdagmiddag en een op de zaterdagmiddag/-ochtend. Wij hopen dat hierdoor niet alleen meer mensen naar de lezingen komen, maar dat we, naast onze vaste 'gasten', ook leden kunnen verwelkomen die we lang niet gezien hebben.

We hebben ook besloten om het aantal bijeenkomsten terug te brengen naar twee per jaar, zodat we de spreiding over het jaar beter kunnen afstemmen op andere, collegiale verenigingen. Het kwam te vaak voor dat onze leden een moeilijke keus hadden tussen een lezing van ons of die van een andere vereniging. De twee bijeenkomsten zullen georganiseerd worden in de periodes april/mei en oktober/november. De keuze voor een vrijdagmiddag of een zaterdagmiddag/-ochtend zal afhangen van de locatie, de sprekers enzovoorts.

De digitalisering van de SVVT, namelijk het niet langer versturen van de 'extra' schriftelijke uitnodiging, is door de leden over het algemeen goed ontvangen, alleen spraken enkelen wel hun bezorgdheid uit over die leden die niet over email beschikken. Leden die in die laatste categorie vallen, kunnen contact opnemen met het secretariaat en zullen in dat geval de schriftelijke uitnodiging enkele weken voor de bijeenkomst opgestuurd krijgen. De 'digitale' leden zullen een herinnering per email ontvangen. Mocht u die niet ontvangen hebben, dan klopt waarschijnlijk het emailadres, dat wij in onze database hebben staan, niet. Wij verzoeken daarom iedereen die begin november geen uitnodiging voor de studiebijeenkomst van 16-11-2007 heeft ontvangen, om contact op te nemen met het secretariaat en hun emailadres door te geven.

Agenda

Studiemiddag april/mei 2008

Op dit moment is het thema voor de studiemiddag nog niet bekend. In het voorjaar, ruim voor de studiemiddag, zal een Astraea uitkomen met daarin alle informatie over de eerste studiemiddag van 2008. Deze zal in elk geval plaatsvinden in de periode april/mei.

Verslagen Studiemiddagen

Verslag Studiemiddag 16 november 2007

De laatste studiemiddag van het jaar vond wederom plaats op een bijzondere locatie en tot ons genoegen reisde een niet gering aantal leden af naar het huis van Elisabeth Wolff en Agathe Deken in Midden-Beemster. Zo'n 16 leden verzamelden rond de tafel in de salon van het huis, waar wij onder genot van een warme drank luisterden naar en in discussie gingen met de gastsprekers André Hanou en Leontiene Kuijvenhoven. De authentieke sfeer werd nog versterkt door de aanwezigheid van twee als vroeg negentiende eeuwse koopman en -vrouw geklede medewerkers van het Honig Breedt Huis in Zaandijk.

De middag begon met de voordracht van André Hanou over het door hem onderzochte en uitgegeven achttiende-eeuwse stuk 'Nijmeegse mutsen - De bonheur uit de mode'. Het door de Nijmeegse notabele Evert Jan Schonck in 1792 geschreven stuk draagt naast deze titel nog de typering 'heldendicht'. Een verhaal over twee mutsen (hoofd-bedekkingen!) in de vorm van een groots epos wekt gelijk verbazing en maakt nieuwsgierig naar de boodschap van de auteur. André Hanou sprak op bijzonder onderhoudende en meeslepende wijze over de achter een bijzondere vorm schuilgaande gedachten van de auteur en verhelderde de context van de politieke en maatschappelijke verhoudingen rond 1800.

Het stuk van Schonck (1745-1821) hoort bij een subgenre van het heldendicht, het zogenaamde 'mock epic', in de achttiende eeuw bekend onder de naam 'boertig heldendicht'. Daarin worden triviale zaken of gevoelens op een hoog niveau behandeld of juist grote zaken op triviale, lage manier uiteengezet. Bij de 'Nijmeegse mutsen' is zonder meer het eerste het geval. Het gaat namelijk om een concurrentiestrijd tussen twee modellen mutsen, de een genaamd Pamela, de ander Bonheur. De strijd wordt gewonnen door muts Pamela, die netjes in het atelier van mevrouw La Tour wordt vervaardigd en niet zoals de Bonheur door iedere vrouw zelf in elkaar kan worden gezet. Bij deze strijd worden, zoals het een echt heldendicht betaamt, uiteraard de muzen en de goden van de klassieke oudheid betrokken. Schonck gebruikt daarbij de goden om zijn ideeën over politiek te ventileren. Hij toont zich daarin een tegenstander van anarchie, democratie en revolutie. Maar ook in de typering van de mutsen vindt Hanou argumenten voor zijn idee dat Schoncks stuk als politieke allegorie gezien kan worden. Zo is bijvoorbeeld de naam van de muts 'Bonheur' opmerkelijk. Het is een soort muts dat tot op heden niet als bestaand model is teruggevonden. Als Schonck alleen onbenullige conflicten over mode aan de kaak had willen stellen dan had hij beter een bestaand model kunnen kiezen om het voor zijn lezers herkenbaar te maken. Toch moeten zijn lezers in de omschrijving en het gedrag van de Bonheur iets herkend hebben, een boodschap gelezen hebben. Zo kon de tijdgenoot waarschijnlijk een verband leggen met de - door een gedeelte van de bevolking waar ook Schonck bijhoorde - gevreesde Jacobijnenmuts van de Franse revolutionairen.

Dat Schonck als inhoud voor zijn stuk het thema mode heeft gekozen is voor zijn tijd niet uitzonderlijk. Er zijn honderden stukken te vinden die luxebehoefte, ijdelheid en veel aandacht voor uiterlijkheden bekritisieren. Het thema leent zich er bij uitstek voor op te roepen tot eenvoud en deugzaamheid. Net als veel andere schrijvers van deze tijd zag Schonck dit als kenmerken van de goede Bataafse burger. Hij was volgens Hanou weliswaar geen bijzonder uitmuntende maar zeker een op eigen wijze creatieve schrijver die niet alleen zijn lezers toen maar ook ons als toehoorders een bijzondere kijk op de late achttiende eeuwse leef- en denkwereld gunde.

In de voordracht van Leontine Kuijvenhoven ging het niet zo zeer om de vroegmoderne denkwereld maar veel meer om realia op het gebied van de mode in de 18e en 19e eeuw. Leontiene schetste eerst de rol van de vrouw in de textielindustrie van de vroegmoderne tijd. Daarbij bleek dat er een grote variatie van werkzaamheden bestond en dat daarbij sprake was van typische vrouwen- en mannenwerkzaamheden. Bij het verwerken van stoffen werd bijvoorbeeld het bedrukken uitgevoerd door mannen terwijl het beschilderen ervan vrouwenwerk was. Zo was ook het kleermaken voor-behouden aan de in gilden verenigde mannen en vrouwen die zelfgemaakte kleding wilden verkopen moesten vaak geld afdragen aan hen afdragen. Uit onder andere huishoudboeken blijkt dat vrouwen per stuk werden betaald en hoeveel vrouwen voor bepaalde kledingstukken verdienden. Een jak leverde eind 18e eeuw bijvoorbeeld 14 stuivers op, terwijl het dan voor meerdere gulden werd verkocht. Ook al verdienden de in de textiel werkzame vrouwen vrij weinig zo waren de werkomstandigheden vergeleken met andere beroepen niet slecht. Het was zelfs mogelijk om af en toe iets voor eigen gebruik te maken. Zo had Leontine een jak mee, gemaakt in 1806 dat allemaal van kleine stukjes van dezelfde stof is gemaakt. De naaister had blijkbaar allerlei restjes gespaard en deze op bijna onzichtbare manier samengevoegd tot een geheel. Dat dit wel zijn tijd geduurd moet hebben bleek volgens de spreeksters uit het feit dat de gebruikte stof en het model jak in 1806 eigenlijk al lang uit de mode waren. Verrassend voor alle aanwezigen was de nog steeds goede kwaliteit van de stof van het jak maar ook van de andere getoonde stukken, zoals merklappen. En uiteraard trok de zelfgemaakte kleding van het koopmansechtpaar veel aandacht.

De aanwezigen waren zo geboeid door de lezingen dat de tijd voor de rondleiding door het huis een beetje in het gedrang kwam. Maar gelukkig was de beheerster bereid om wat langer te blijven dan voorzien en konden wij de middag met nog een interessant onderdeel afsluiten.

Almut Sommer

Literatuur

De vrouw in Nederland. Haar eigen geschiedenis in meer dan 100 verhalen.

Lamberthe de Jong
ISBN: 978 90 5515 8874
November 2007
Van Genneep

Powerfeministes die ten strijde trekken tegen de deeltijd-werkende moeders; jonge journalistes die zich verzetten tegen de bimbocultuur; moslima's die vechten voor onafhankelijkheid en tegen stigmatisering. Vrouwen in Nederland spreken zich de laatste tijd veelvuldig uit over hun positie in de samenleving.

Hoe was dat vroeger? Beroemde vrouwen als Belle van Zuylen, Aletta Jacobs en Henriëtte Roland Holst stonden hun mannetje, zo veel is zeker. Maar voor de meeste vrouwen in het verleden werden levensloop, dagelijkse bezigheden en mogelijkheden sterk bepaald door hun vrouw-zijn. Hoe hebben zij dat ervaren?

Historica Lamberthe de Jong spitte brieven, dagboeken, reisverslagen en kranten door, op zoek naar de boeiendste ervaringen van vrouwen uit 2000 jaar Nederlandse geschiedenis. Het verhaal van Catharina Simons, die liever als man door het leven gaat en steenhouwer wordt. Een jonge moeder in Nederlands-Indië die haar eerste Indische bruiloft meemaakt. Een kostschoolmeisje dat het met de nonnen aan de stok krijgt. Femke Halsema die fijntjes wijst op de ongelijke behandeling van vrouwelijke kamerleden.

In meer dan honderd verschillende stemmen vertelt de Nederlandse vrouw haar eigen geschiedenis.

Lamberthe de Jong werkte ruim zestien jaar bij kranten en tijdschriften. Ze studeerde cultuurgeschiedenis aan de Universiteit Utrecht, met het accent op biografie en vrouwengeschiedenis. Sinds februari 2000 heeft ze een eigen tekstbureau.

*Women and entrepreneurship
Female traders in the Northern Netherlands c. 1580-1815*

Danielle van den Heuvel
ISBN: 978-90-5260-277-6
Jaar van uitgave: 2007

The many travellers who visited the Dutch Republic praised them: the heroic Dutch tradeswomen. In contrast to women in the surrounding countries, in the early modern period Dutch women were enterprising, independent and capable traders. In *Women and entrepreneurship* they form the topic of investigation. Danielle van den Heuvel examines the role women played in trade in the Northern Netherlands. She looks at three forms of commercial enterprise in particular: street selling and stallholding, shopkeeping and international commerce. She uses evidence of female entrepreneurship originating from sources in several urban and rural areas of the country, which allows her to portray the various activities tradeswomen undertook, but also to elaborate on the differences between male and female entrepreneurs, and the reasons for the high shares of women involved in the sector. Her conclusions are surprising. Commerce was not always as accessible for women. The institutional framework and the way in which a trade was organised were crucial to its accessibility for women. Moreover, Van den Heuvel's work shows that it was not the Dutch Golden Age, but rather the subsequent century which provided a favourable climate for female entrepreneurship. With this conclusion, the author also makes a significant contribution to the debates on the effect of economic trends on female labour participation in the past.

Tweede deel in de minireeks *Vrouwen en werk in de vroegmoderne tijd*.

Betje Wolff en Aagje Deken: Geschrift eener bejaarde vrouw.

Verzorgd en ingeleid door André Hanou
AUP, 2007
ISBN 978-90-5356-449-3

Daarover schrijven onze bekende Elisabeth Wolff en Agatha Deken, in hun nu voor het eerst sinds 1802 heruitgegeven, laatste grote werk: het *Geschrift eener bejaarde vrouw*.

Zij laten zien hoe een bejaarde vrouw terugkijkt op haar leven. De vrouw tekent op welke waarden zij als opgroeiend meisje heeft leren kennen. Hoe haar opvoeding verliep. Hoe zij geconfronteerd werd met de realiteit van het leven: natuur, dood, armoede, standsverschillen, mannen, cultuur. Hoe zij leerde een levensovertuiging op te bouwen. In de terugblik van deze vrouw wordt zichtbaar hoe een wijs ouderlijk beleid kan leiden tot zelfontplooiing, verlicht christendom, volwassenheid. De schrijfsters tonen dit, niet door het uiteenzetten van standpunten, maar door belevingen te schetsen, door ouders(s) en kind in directe rede met elkaar te laten praten, door vele andere middelen.

Nijmeegse mutsen. Een satire uit 1792. E.J.B. Schonck, De Bonheurs uit de mode. Heldendicht

André Hanou.
ISBN: 90-75179-25-1./DD
Uitgeverij Astraea, 2006

De Nijmeegse *mock-epic*, door Hanou een 'soort onderafdeling van het genre heldendicht' genoemd, toont ons letterlijk en figuurlijk het verhaal van Nijmeegse mutsen. De rivaliteit tussen twee mutsen lijkt een

weerspiegeling te zijn van belangrijke kwesties die eind 18e eeuw speelden in Nederland; het verlichtingsideaal en politieke strijd in Nederland ten tijden van de Franse Revolutie.

Websites

De SVVT

www.svvt.org

Het IIAV

www.iiav.nl

Het IISG

www.iisg.nl

De VVG

www.vrouwengeschiedenis.nl

Het bestuur wenst
al haar leden
een voorspoedig
2008

Voorzitter:

Netty van Megen
ajm.vanmegen@planet.nl

Secretaris:

Annemarie Hessing-Armburst
Kostverloren 46
1251 TR LAREN NH
06 - 46 25 31 01
info@svvt.org

Penningmeester:

Marguerite Corporaal
m.c.m.corporaal@let.leidenuniv.nl

Postbankrekening 40 52 235
t.a.v. Stichting Vrouwengeschiedenis van de
Vroegmoderne Tijd
te Amersfoort

Lid:

Almut Sommer
almutsommer@hotmail.com

Edda Holm
eddaholm@hetnet.nl

www.svvt.org

